

Ingen lösning på kriminaliteten. Fritidsgården "Blå huset" i Tensta, Stockholm.

ESSÄ, SAMHÄLLE | KRIMINALITET

Myten om fritidsgården

AV JERZY SARNECKI OCH HELENA DU RÉES • 20 APRIL 2020

Det finns en föreställning i den allmänna debatten om att fler fritidsgårdar skulle minska kriminaliteten. Men fritidsgårdar förebygger inte brott; de ungdomar som ofta besöker fritidsgårdar har i studier visats sig vara mer kriminella än de som inte gör det, skriver kriminologerna Jerzy Sarnecki och Helena du Rées. Ska man förebygga brottslighet bör man snarare stödja barn att engagera sig i skolan, idrott och föreningsliv.

En återkommande fråga i debatten om ungdomsbrottslighet handlar om fritidsgårdens betydelse. Det hävdas ibland att vi kriminologer påstår att fritidsgårdar är viktiga för att förebygga brott, att dessa fångar upp ungdomar som har alltför mycket oorganiserad fritid. Men den kriminologiska forskningen på området visar att även om fritidsgårdarna ofta fångar upp ungdomar med social problematik så uteblir de brottsförebyggande effekterna.

Redan för nästan ett halvt sekel sedan, i mitten på 1970-talet, utreddes de kommunala fritidsgårdarna i Stockholms stad. Vid en jämförelse av registrerad brottslighet hos de ungdomar som ofta besökte fritidsgårdar med övriga ungdomar visade det sig att ungdomarna på fritidsgårdarna registrerades för fler brott och vid fler tillfällen än de övriga. I en senare studie från Brottsförebyggande rådet bekräftades dessa resultat.¹

Oftare brottsliga

Ungdomar som ofta besökte fritidsgårdarna hade många gånger ett annat mönster i sina

fritidsaktiviteter än andra ungdomar.

De hade mer oorganiserad fritid, umgicks mer med jämnåriga kompisar, vistades mer i city och så vidare. Dessa ungdomar uppgav också att de hade mer fritid än genomsnittet. Senare har även andra forskare kommit fram till liknande slutsatser.²

” Fritidsgårdsungdomarna bodde ofta i så kallade miljonprogramsområden.

Medan ungdomar som gick på fritidsgårdar registrerades för fler brott än genomsnittet, så registrerades tvärtom ungdomar som deltog i olika typer av aktiviteter inom idrottsrörelsen och annat föreningsliv för färre brott än genomsnittet.

Man fann också tydliga skillnader i socioekonomisk bakgrund mellan de ungdomar som ofta besökte fritidsgårdar och en genomsnittlig population av ungdomar. Fritidsgårdsungdomarna bodde ofta i så kallade miljonprogramsområden. Deras föräldrar var i större utsträckning registrerade för missbruk, det var mer vanligt att familjen fick försörjningsstöd respektive att familjens barn var föremål för utredningar enligt socialtjänstlagen.

Ungdomar som regelbundet besökte fritidsgårdar levde alltså oftare under svårare sociala förhållanden, och deras föräldrar kan antas ha haft generellt sämre förutsättningar att utöva social kontroll, än vad som gällde för den genomsnittliga befolkningen.

Fritidsgårdar med begränsade resurser och inte alltid genomtänkt pedagogik kunde inte kompensera för detta.

” ... en kravlös samlingsplats för ungdomskriminella ...

De ungdomar som sysslade med kriminalitet, skolkade och använde alkohol och narkotika kunde mer eller mindre ostört använda fritidsgården som samlingsplats och riskerade dessutom att utöva ett dåligt inflytande på andra ungdomar som vistades där.

I stället för att förebygga brottslighet, genom att erbjuda en strukturerad och långsiktigt engagerande verksamhet, riskerade fritidsgårdarna att fungera som en kravlös samlingsplats för ungdomskriminella och kunde i sämsta fall öka ungdomsbrottsligheten.

Socioekonomisk faktorer

Inom samhällsvetenskaperna talar vi ibland om socioekonomiska faktorerens betydelse för brottsligheten. Det handlar om faktorer som utbildningsnivå, yrke och inkomst, som påverkar individens eller grupperns levnadsförhållanden. Det finns ett statistiskt samband mellan föräldrars (eller andra vårdnadshavares) socioekonomiska status och barns skolresultat, fritidsvanor och brottslighet.³

Föräldrars låga socioekonomiska status i sig gör inte barnen benägna att begå brott men har ett samband med ett antal förhållanden som i sin tur utgör riskfaktorer för social problematik hos barn inklusive brottslighet.

Exempel på sådana är ekonomiska problem, psykisk och somatisk ohälsa, missbruk, brister i boendemiljö och sociala relationer, utsatthet för våld och så vidare.⁴ Omfattande forskning både internationellt och i Sverige har visat ett samband mellan föräldrars levnadsförhållanden, ungas uppväxtvillkor och det liv som de unga själva kommer att leva.⁵

Social kontroll viktig

De förhållanden som familjer lever i har betydelse för den informella sociala kontrollen över barnen. Med detta menas den normativa påverkan som sker genom den nära omgivningen som föräldrar, vänner och andra viktiga relationer. Den sociala kontrollen interagerar med individens egenskaper (både genetiska och förvärvade) och mognad, och anses vara särskilt viktig under uppväxten.⁶

” Föräldrars sociala kontroll är grundläggande för att barn ska knyta an till det etablerade samhället, dess normer och värderingar.

En av kriminologins mest tillämpade teorier, teorin om sociala band som tillhör kategorin kontrollteorier,⁷ kan förklara en del av kopplingen mellan familjens levnadsförhållanden och brottslighet hos ungdomar. Föräldrars sociala kontroll är grundläggande för att barn ska knyta an till det etablerade samhället, dess normer och värderingar.

En fungerande social kontroll bygger på nära relationer inom familjen, att individen stöds i att engagera sig i konventionella aktiviteter, att sköta skolan och umgås med skötsamma kamrater. Detta sätt att leva leder till att individen anammar de normer och värderingar, eller moral,⁸ som är rådande i det etablerade samhället.

Det kan handla om föräldrars närvaro såväl som deras engagemang i barnens skolarbete och fritid. Föräldrar som av olika orsaker är frånvarande och kanske inte heller har möjlighet att se till att deras barn engagerar sig i en organiserad fritid (till exempel betala avgifter, skaffa utrustning eller på olika sätt aktivt delta i de ungas fritidsaktiviteter) kan leda till att dessa barn är hänvisade till en oorganiserad fritid tillsammans med jämnåriga kamrater.

” Forskning har visat att fritidsgårdar i allmänhet hittills inte har haft en brottsförebyggande effekt.

De unga påverkar också varandra. Ju fler barn i ett område som lever i familjer som brister i social kontroll, desto större är risken att dessa ägnar sig åt kriminalitet.⁹

Skolarbete minskar brott

Forskning har visat att fritidsgårdar i allmänhet hittills inte har haft en brottsförebyggande effekt. Det betyder dock inte att en långsiktig och strukturerad fritidsgårdsverksamhet inte skulle kunna öka den sociala kontrollen och genom detta förebygga brott.

Vi vet dock att investering och engagemang i skolarbetet, och i viss mån även föreningsdrivna aktiviteter, har visat sig skydda mot social problematik och brottslighet.¹⁰

Det är därför viktigt med en skola som skapar förutsättningar för alla barn, oberoende av bakgrund, att kunna nå godkända betyg.

Jerzy Sarnecki är professor i kriminologi.

Helena du Rées är Juris doktor och kriminolog.

Till Dig som följer Kvartal

Kvartal är Sveriges minsta mediehus. Allt vårt material finns på webben och är gratis att ta del av.

Vi är beroende av Ditt förtroende.

Redaktionenens arbete finansieras genom donationer från våra läsare, lyssnare och tittare. Vårt löfte till publiken är att erbjuda Sveriges ledande plattform för vuxen samhällsdebatt och kvalificerad analys.

Du kan bidra till Kvartals arbete.

Bidrag tas tacksamt emot på:

Swish, nr: 1234996484,
eller via QR-koden till höger.
Bankgiro 580-9801 till Insamlingsstiftelsen Kvartal.
IBAN: SE82 1200 0000 0133 9015 5325
BIC/SWIFT: DABASESX

Vill du stödja oss löpande, lägg upp en stående överföring till konto 1339-0155325, Danske Bank.

Tack för Ditt stöd till fri journalistik.

Noter

1. Sarnecki, J. (1978). Ungdomsgårdarna i Stockholm. Stockholms Universitet, Sociologiska institutionen.
2. Sarnecki, J. (1983). Fritid och brottslighet. Brottsförebyggande rådet. Forskningsenheten.
3. Mahoney, J., L., Koutakis, N. & Statin, H. (2001). Unstructured leisure and the development of antisocial behaviour: A contemporary longitudinal study of the Swedish youth recreation centers.
4. Sarnecki, J. & Carlsson, Ch. (2020): Introduktion till kriminologi. Brottslighetens omfattning karaktär och orsaker Volym 1, Upplaga 4. Studentlitteratur.
5. Miller, B., L. (2015): Social Class and Crime. The Encyclopedia of Crime and Punishment. <https://doi.org/10.1002/9781118519639.wbecpx150>
6. Farrington, D., P. (1996). The Development of Offending and Antisocial Behavior from Childhood to Adulthood. I Cordella, P. & Siegel, L. (red.): Readings in Contemporary Criminological Theory (s. 107–120). Boston: Northeastern University Press.
7. Sarnecki, J. (1985): Predicting Social Maladjustment: Stockholm Boys Grown Up. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
8. Hällsten, M., Szulkin, R. & Sarnecki, J. (2013): Crime as a Price of Inequality? The Gap in Registered Crime between Childhood Immigrants, Children of Immigrants and Children of Native Swedes. *British Journal of Criminology*, 53(3): 456–481.
9. Synske Besemer, Johan Axelsson & Jerzy Sarnecki (2016): Intergenerational Transmission of Trajectories of Offending over Three Generations. *J Dev Life Course Criminology*
10. Gottfredson, M. R. & Hirschi, T. (1990): A General Theory of Crime. Stanford: Stanford University Press.
11. Hirschi, T. (1969): Causes of Delinquency. Berkeley: University of California Press
12. Wikström P-O. H. (2010): Explaining Crime as Moral Action. I Hitlin, S. & Vaysey, S. (red.): Handbook of the Sociology of Morality. pp 211-239 New York: Springer-Verlag.
13. Sutherland, E. H., Cressey, D. R. & Luckenbill, D. F. (1992): Principles of Criminology (11 uppl.). New York: General Hall.
14. Rutter, M. (1979): Fifteen Thousand Hours: Secondary Schools and Their Effects on Children.

